

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉSI AKTIVITÁS ÉS A MORÁLIS KOCKÁZAT ÖSSZEFÜGGÉSEI EGY TERMELŐI SZERVEZŐDÉSBN

CONNECTIONS BETWEEN COOPERATION ACTIVITY AND MORAL HAZARD IN A HUNGARIAN PRODUCER ORGANISATION

Kovács Zoltán
Baranyai Zsolt
Szabó G. Gábor

Összefoglalás

Empirikus tapasztalatok sora azt mutatja, hogy a magyarországi termelői szerveződések (pl. TÉSZ-ek) teljesítménye lényegesen elmarad a fejlett nyugat-európai országokban megfigyelhető aktivitástól. Jelen tanulmányunkban ehhez a problémakörhöz kapcsolódóan – a lehetséges okok egyikeként – azt vizsgáljuk, hogy a morális kockázat hogyan hat, miként befolyásolja a gazdálkodók termelői szerveződésben kifejtett aktivitását. Vizsgálatainkhoz kérdőíves felméréssel gyűjtöttünk információkat a PaprikaKert TÉSZ Kft. tagsága köréből. Kutatómunkánk során egy statisztikai útmodellt szerkesztettünk, melyben azt feltételeztük, hogy a morális kockázat a direkt hatása mellett, a bizalom erodálásán keresztül is hat az együttműködési aktivitásra. A statisztikai modell tesztelése tag-tag, illetve tagság-menedzsment relációban is megtörtént.

A felmérés tapasztalatai azt mutatják, hogy a termelői szerveződésben a morális kockázat jelen van. Eredményeink szerint bár annak mértéke számszakilag nem tekinthető jelentősnek, ugyanakkor statisztikai vizsgálatokkal igazolható a negatív hatása az együttműködési aktivitásra. A hatás két részre bontható: a direkt hatás mellett kimutatható egy indirekt hatás is, azaz a morális kockázat a bizalom rombolásán keresztül is képes csökkenteni a gazdálkodók együttműködési hajlandóságát. Eredményeink továbbá arra is határozottan rámutattak, hogy a morális kockázat tag-tag, illetve tagság-menedzsment relációban eltérő mértékben és mechanizmusokon keresztül fejti ki negatív hatását.

Kulcsszavak: bizalom, együttműködési aktivitás, morális kockázat, Sholtes

JEL kód: Q12, Q13

Abstract

A number empirical experiences show that performances/turnover of Hungarian producer organisations (like the ones in the fruit and vegetable sector called “TÉSZ” in Hungarian) are far behind compared to the activity in developed Western-European countries. Regarding this circle of issues in present study - as one of the potential reasons – we examine how moral hazard effects activities of agricultural producers in producer owned organisations. We collected information for our research by carrying out a survey among the members of PaprikaKert TÉSZ Kft.(Ltd). We constructed a statistical “way model” in which we assumed that - apart from its direct effect - moral hazard can influence cooperation activity via trust erosion. Testing of the statistical model was done in member-member as well as member-management relations. Results of the survey show that moral hazard is present in producer owned organisations. According to our results - although numerically it can not be considered significant - negative effect of moral hazard on the cooperation activity can be pointed out by statistical analyses. The effect can take two forms: apart from the direct effect an indirect effect can be detected also, namely moral hazard can decrease willingness to cooperate via the destruction of trust.

Furthermore our result pointed out explicitly that moral hazard makes its negative effect via different size and mechanisms in member-member and membership-management relations.

Keywords: trust, cooperation activity, moral hazard, Sholtes

Bevezetés

Tanulmányozva a vonatkozó statisztikai adatokat megállapítható, hogy az Európai Unió meghatározó zöldség-gyümölcs előállító tagállamaiban a termelői szervezetek (pl. marketing szövetkezetek, TЭСZ-ek stb.) meghatározó szerepet töltenek be a termékpálya koordinálásában, addig az Európai Unióhoz újonnan csatlakozott országokban, köztük Magyarországon piaci részesedésük meglehetősen alacsony, 20% alatti (lásd pl. Bijman et al., 2012); illetve Szabó, 2012). A témában végzett kutatások döntően egyetértenek abban, hogy e jelenség alapvetően a gazdálkodói bizalom alacsony szintjével is magyarázható. Ezt a szituációt alapul véve, jelen tanulmány a szervezeten belül megjelenő morális kockázat és bizalom szerepét vizsgálja a gazdálkodói szerveződések életében. Alapvetően arra a kérdésre keressük a választ, hogy a tag-tag, illetve tag-menedzsment relációkban megjelenő morális kockázat és bizalom hogyan befolyásolják a tagok szövetkezetben kifejtett aktivitását.

A tanulmány a következő struktúrában épül fel: a következő szerkezeti részben röviden ismertetésre kerülnek azon legfontosabb szakirodalmak, melyek a kutatás elméleti megalapozását szolgálják. Ezt követően bemutatjuk a felhasznált adatbázisokat és azok kiértékelésének módszertani kérdéseit, melyeket az empirikus elemzést ismertető szerkezeti rész követ. Végezetül az utolsó szerkezeti részben összegzésre kerülnek a legfontosabb, kutatásból levonható következtetések, illetve azok bázisán megfogalmazható javaslatok.

Elméleti alapvetés

A mezőgazdaságban (is) a gazdálkodók a gazdasági tevékenység folytatása közben különböző csoportokkal működnek együtt, kötnek szóbeli és/vagy írott megállapodásokat. Az ilyen formában létrejövő szerződéses megállapodások, illetve az így létrejövő szervezeti struktúrák elemzése az új intézményi közgazdaságtan (New Institutional Economics, NIE) egyik sokat vizsgált területe. A NIE egyes elméleti megközelítéseiben az együttműködési megállapodások eltérő aspektusai vannak a fókuszban. A lehetséges aspektusok közül kiemelkedik az információs aszimmetria problémaköre: a közgazdasági szakirodalom szerint információs aszimmetria akkor áll fenn, ha a tranzakcióban részt vevő felek egyike több vagy pontosabb információval rendelkezik, mint a másik.

Az intézményi közgazdaságtanon belül az ügynökelmélet – különösen annak normatív irányát jelentő megbízó-ügynök elmélet (principal-agent theory) – helyezi a hangsúlyt a gazdasági szereplők együttműködéseinek vizsgálata során az aszimmetrikus információra és az ebből keletkező opportunist magatartásra. Az aszimmetrikus információ – eltérő mértékben ugyan, de – minden esetben jelen van, ha két vagy több fél között együttműködés jön létre. A szakirodalom a megbízó-ügynök elmélet keretein belül tárgyalja az erkölcsi (morális) kockázat (moral hazard) problémakörét. Royer (1999) megfogalmazása szerint a morális kockázat akkor lép fel, ha a kooperációs folyamatokban, tranzakciókban legalább egy input nem megfigyelhető, mennyisége szerződésben nem definiálható. Ez a megfigyelhetetlenség és szabályozhatatlanság visszaélések forrásává válhat az együttműködő felek között.

A gazdálkodók közötti gazdasági kapcsolatokban megjelenő morális kockázat a bizalom szintjének csökkenését vonja maga után (Larsen, 2008), ami miatt kutatásunkat ebbe az irányba is kiterjesztettük. A számos jól ismert és általánosan alkalmazott bizalom-megközelítés és modell közül Sholten modelljét adaptáltuk. Sholtes (1998) a bizalmat a lojalitás és a képességek mátrixában helyezte el. Amennyiben mind a lojalitásba, mind pedig a képességekbe vetett hit magas értéket vesz fel a partnerek között, abban az esetben alakulhat ki bizalom (1. ábra).

		Képesség mértéke <i>„Hiszek abban, hogy a partnerem jól képzett és tehetséges”</i>	
		alacsony	magas
Lojalitás mértéke <i>„Hiszek abban, hogy a partnerem kedvel engem és segíteni fog a jövőben”</i>	magas	ROKONSZENV	BIZALOM
	alacsony	BIZALMATLANSÁG	TISZTELET

1. ábra: A bizalom kialakulása az üzleti partnerek között az egymás iránt érzett lojalitás és vélelmezett képességek szintje alapján

Forrás: Sholtes (1998) alapján saját szerkesztés

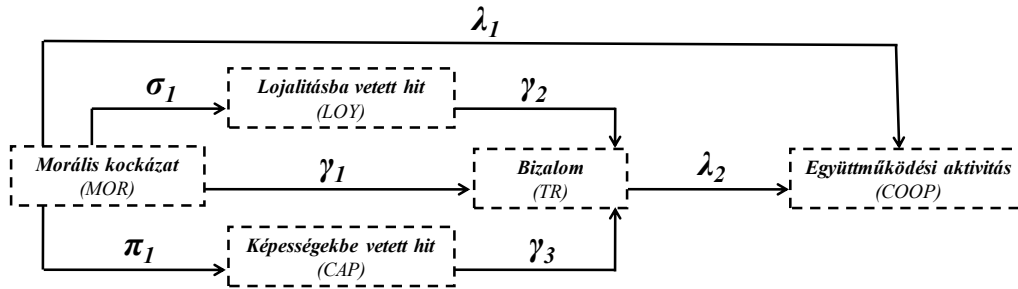
A modellben szereplő összefüggéseket felhasználva végeztük a témában kutatásainkat.

Anyag és módszer

A következőkben ismertetésre kerülő vizsgálatok empirikus adatbázison alapulnak: 2015 májusa és októbere között zajlott a PAPRIKAKERT TÉSZ TERMELŐI ÉRTÉKESÍTŐ Kft. tagsága körében egy kérdőíves felmérés, melynek során összesen 144 taggazdaságról sikerült információkat gyűjteni.

Az empirikus kutatás során összeállított kérdőív – jelen dolgozathoz kapcsolódóan – a következő kérdésköröket érintette: a szövetkezetben kifejtett aktivitás szintje (együtműködési aktivitás (COOP változó)); bizalom kérdésköre (a Sholtes modell szerinti bizalom (TR változó), illetve annak vélelmezett determinánsai, a lojalitásba- (LOY változó), illetve képességekbe vetett hit (CAP változó)), valamint a szövetkezetben tapasztalt morális kockázat szintje (MOR változó). Az egyes megnevezett területek kvantifikálása állításokhoz rendelt Likert-skálákkal történt. Az egy változók kialakítására egyszerű átlagszámítást, illetve PCA súlyozású módszert használtunk. Fontos további adalék, hogy a TR, LOY, CAP és MOR változók számszerűsítésére használt kérdések tag-tag (T) és tag-menedzsment (M) relációban is megfogalmazásra kerültek.

A morális kockázat együtműködési aktivitásra gyakorolt hatását úgynevezett „útmodell” használatával vizsgáltuk, amely egymásra épülő regressziós modellek sorozata. Modellünk logikai összefüggéseit a 2. ábra mutatja.

2. ábra: Az általános útmodell logikai felépítése

Forrás: saját szerkesztés

A modellben azt vizsgáljuk, hogy hogyan hat a morális kockázat (*MOR*), mint exogén változó az együttműködési aktivitásra (*COOP*). A morális kockázat direkt hatása (λ_1) mellett elemezni tudjuk annak közvetett, a bizalom alakításán keresztül megnyilvánuló hatását is: a Sholtes-féle modellt használva, figyelembe vesszük, hogy a morális kockázat direkt (γ_1), illetve a bizalom-determinánsok (*LOY* and *CAP*) alakításán (σ_1 és π_1) keresztül indirekt módon hat a bizalom szintjére, amely pedig szintén befolyásolja a kooperációs aktivitást (λ_2). A 2. ábra alapján 4 regressziós modell írható fel:

$$M1.: COOP = \lambda_1 * MOR + \lambda_2 * TR + RESID_1 \quad (1)$$

$$M2.: TR = \gamma_1 * MOR + \gamma_2 * LOY + \gamma_3 * CAP + RESID_2 \quad (2)$$

$$M3.: LOY = \sigma_1 * MOR + RESID_3 \quad (3)$$

$$M4.: CAP = \pi_1 * MOR + RESID_4 \quad (4)$$

Ahol: λ_i ; γ_i ; σ_i ; π_i : parciális standardizált koefficiensek (*beta*); *RESID_i*: reziduálisok.

Összevonva az egyenleteket, a következő összefüggés írható fel, ahol a beta szorzatok kifejezik az egyes „utak” erősségét:

$$COOP = \lambda_1 * MOR + \gamma_1 * \lambda_2 * MOR + \sigma_1 * \gamma_2 * \lambda_2 * MOR + \pi_1 * \gamma_3 * \lambda_2 * MOR + \sum_{i=1}^4 RESID_i$$

Eredmények

Az útmodell regressziós modelljeiben szereplő változószett leíró statisztikáját az 1. táblázat foglalja össze. Az empirikus kutatás tapasztalatai azt mutatják, hogy a felmért gazdálkodói körben a morális kockázat (*MOR_T* és *MOR_M*) jelen van, de annak átlagos mértéke (2,38 és 2,09) nem tekinthető jelentősnek (elméleti maximum mindkét esetben 7,00). A táblázatban közölt számok alapján továbbá az is megállapítható, hogy a válaszadó szövetkezeti tagok tag-tag relációban a – vélt vagy valós – morális kockázat szintjét magasabbra értékelik, mint tag-menedzsment irányultságban. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy mivel a konfidencia-intervallumok (CI95%) átfedést mutatnak, ez a megjelenő különbség statisztikai értelemben nem szignifikáns.

1. táblázat: A változószett leíró statisztikája

Megnevezés	Átlag	Átlag CI95%		Szórás	Min/Max
		Alsó	Felső		
MOR_T	2,38	2,05	2,74	1,37	1/7
MOR_M	2,09	1,79	2,44	1,31	1/7
LOY_T	4,69	4,29	5,13	1,75	1/7
LOY_M	4,98	3,95	6,01	1,14	1/7
CAP_T	5,29	4,95	5,63	1,36	1/7
CAP_M	5,31	4,30	6,32	2,01	1/7
TR_T	5,06	4,58	5,52	1,86	1/7
TR_M	6,06	5,65	6,39	1,47	1/7
COOP	7,55	6,80	8,31	2,19	3,5/18,1

Forrás: saját számítás

A Sholtes modell paramétereire rátérve megállapítható, hogy minden változóhoz az 1-7 Likert-skálán vett átlagok magasabbak a tag-menedzsment relációban. Mindez azt jelenti, hogy a válaszadók jellemzően jobban bíznak a menedzsment lojális magatartásában (LOY_T vs. LOY_M), illetve képességeiben (CAP_T vs. CAP_M), mint gazdatársaikéban. Különösen fontos további tapasztalat, hogy a tagok menedzsmenttel szembeni általános bizalmi szintje szignifikánsan magasabb, mint a tagtársak irányában kinyilvánított bizalomé (TR_T vs. TR_M).

Végezetül az együttműködési aktivitást értékelve (COOP), megállapítható, hogy az közepes szintűnek tekinthető, jelentős szórás mellett. A 7,55-ös értékű aktivitási ráta megítéléséhez fontos momentum, hogy volt olyan gazdálkodó, aki a PCA súlyozású index alapján 18,1 aktivitási értéket ért el.

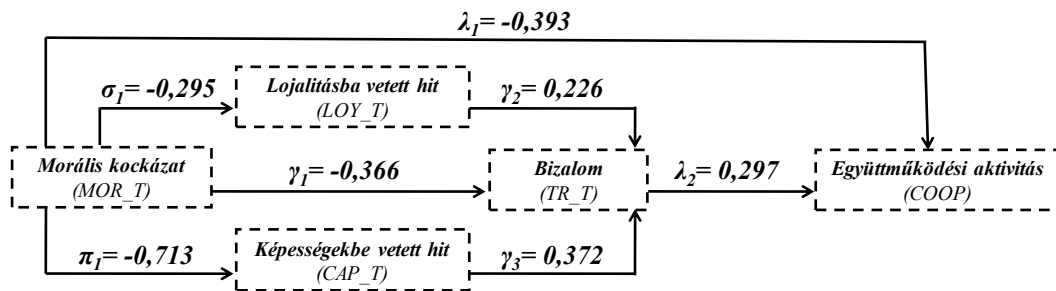
A kutatás következő részében a regressziós modellek lefuttatása történt meg (M1., M2., M3. és M4.) tag-tag, illetve tag-menedzsment megközelítésben, melynek fontosabb eredményeit a 2. táblázat foglalja össze. Összegző megállapítás: minden modell statisztikailag validált.

A könnyebb áttekinthetőség és értékelhetőség érdekében grafikusán is bemutatjuk az útmodellek szerkesztésének eredményeit, a tag-tag relációban végzett útmodell-vizsgálatok eredményeinek prezentálásával kezdve a sort (3. ábra). A fontosabb eredmények az alábbiak szerint összegezhetőek: az első modellben (M1.) a morális kockázat (MOR_T) és a tagok közötti bizalom (TR_T) hatását becsülte a regresszió az együttműködési aktivitásra (COOP). Az eredmények azt mutatják, hogy a gazdasági kapcsolatokban megjelenő morális kockázat és bizalom statisztikailag igazolhatóan hatnak az együttműködési aktivitásra: mint az várható volt, a morális kockázat negatív (-0,393), a bizalom pozitív (0,297) determinációt fejt ki. A beta értékek szerint a morális kockázat parciális hatása az erősebb, vagyis nagyobb mértékben befolyásolja az együttműködési aktivitás alakulását, mint a bizalom.

2. táblázat: A regressziós modellek eredményeinek összefoglalása

Modell	Standardizált koeficiensek (Beta)	
	Tag-tag között	Tag-menedzsment között
M1.	$MOR_T: \lambda_1 = -0.393^{**}$ (CI95%: -0.628 - -0.128) $TR_T: \lambda_2 = 0.297^{**}$ (CI95%: 0.062 - 0.532) $(R^2=0,406; F\text{-szig: } 0,000)$	$MOR_M: \lambda_1 = -0.371^{**}$ (CI95%: -0.530 - -0.212) $TR_M: \lambda_2 = 0.543^{**}$ (CI95%: 0.384 - 0.702) $(R^2=0,476; F\text{-szig: } 0,000)$
M2.	$MOR_T: \gamma_1 = -0.366^{**}$ (CI95%: -0.555 - -0.178) $LOY_T: \gamma_2 = 0.226^{**}$ (CI95%: 0.079 - 0.373) $CAP_T: \gamma_3 = 0.372^{**}$ (CI95%: 0.172 - 0.571) $(R^2=0,639; F\text{-szig: } 0,000)$	$MOR_M: \gamma_1 = -0.192^*$ (CI95%: -0.352 - -0.032) $LOY_M: \gamma_2 = 0.495^{**}$ (CI95%: 0.325 - 0.665) $CAP_M: \gamma_3 = 0.335^{**}$ (CI95%: 0.165 - 0.506) $(R^2=0,479; F\text{-szig: } 0,000)$
M3.	$MOR_T: \sigma_1 = -0.295^{**}$ (CI95%: -0.502 - -0.087) $(R^2=0,087; F\text{-szig: } 0,006)$	$MOR_M: \sigma_1 = -0.410^*$ (CI95%: -0.615 - -0.205) $(R^2=0,107; F\text{-szig: } 0,010)$
M4.	$MOR_T: \pi_1 = -0.713^{**}$ (CI95%: -0.865 - -0.561) $(R^2=0,808; F\text{-szig: } 0,000)$	$MOR_M: \pi_1 = -0.396^*$ (CI95%: -0.601 - -0.191) $(R^2=0,325; F\text{-szig: } 0,000)$

Forrás: saját összeállítás

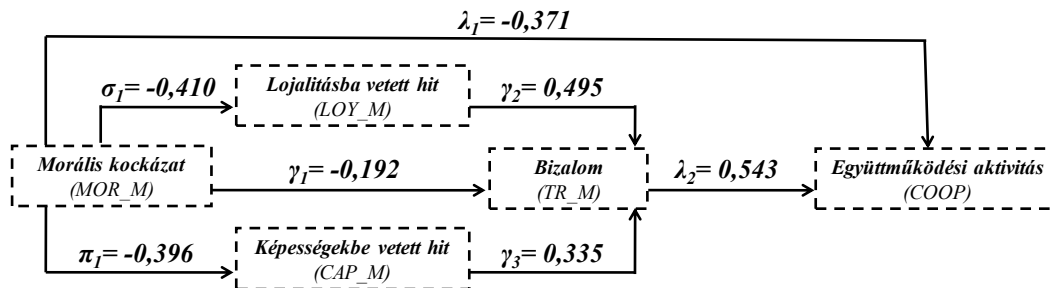
3. ábra: A regressziós együtthatókkal kiegészített útmodell (tag-tag között)

Forrás: saját szerkesztés

A második modellben (M2.) a MOR_T, LOY_T és CAP_T független változók hatása szintén statisztikailag igazolt a tagok közötti bizalom (TR_T) szintjének alakulására. Kimutatható, hogy az együttműködésben megjelenő morális kockázat csökkenti a partnerek közötti bizalom szintjét (-0,366). Érdekes további tapasztalat, hogy a Sholtes-modell bizalom-determinánsainak „erőssége” között jelentős, bár nem szignifikáns különbség van (0,226 vs. 0,372), vagyis a partner képességébe vetett hit vélhetően fontosabb a tagok közötti bizalom alakításában, mint a lojalításba vetetté. Mindez részben ellentmond a Sholtes-féle bizalommodell azon feltételezésének, mely szimmetrikusságot feltételez, azaz egyenlő súlyúnak tekinti a lojalításba és képességekbe vetett hit szerepét a bizalom alakításában.

A harmadik és negyedik regressziós modell (M3. és M4.) a morális kockázat partnerek közötti lojalitásba és képességekbe vetett hitre, mint függő változókra gyakorolt hatását becsülte. A vizsgálatok szignifikáns összefüggéseket tártak fel, továbbá kimutatták, hogy a partnerek közötti morális kockázat sokkal inkább a képességekbe vetett hitet csökkenti (-0,713-as beta érték szemben a -0,295-tel).

A második útmodell a tag-menedzsment relációban megjelenő morális kockázat (MOR_M) gazdálkodók szövetkezeten belüli együttműködési aktivitásra (COOP) kifejtett hatását elemezte (4. ábra). A kapott eredmények a következő megállapítások megfogalmazását teszik lehetővé, főként a korábbiakhoz képest megjelenő differenciákra helyezve a hangsúlyt.

4. ábra: A regressziós együtthatókkal kiegészített útmodell (tag-menedzsment között)

Forrás: saját szerkesztés

Az elsőként futtatott regressziós modell (M1) szerint a szövetkezeten belül kifejtett aktivitást a menedzsmenttel szembeni bizalom szintje (TR_M) erősebben (0,543) determinálja, mint a morális kockázat (MOR_M) (-0,371). Ez eltérő tapasztalat az előző útmodellhez képest, ahol ez éppen fordítva volt. Mindez egyértelmű jelzés arra vonatkozóan, hogy a tagság menedzsment irányába megnyilvánuló bizalmi szintje, a termelői szerveződések sikerének egy fontos összetevője.

Szintén eltérő eredményeket hozott a második regressziós modell (M2.), ugyanis ez azt mutatja, hogy a menedzsmenttel szembeni bizalom inkább a lojalitásba (0,495), mint a képességekbe vetett hiten alapul (0,335). Mindez a tagok közötti bizalomnál fordítva volt, ahol a kompetenciába vetett hit markánsabb szereppel bírt.

Végezetül a 3. és 4. modellek (M3. és M4.) építése is a korábbiakhoz képest eltérő eredményeket hozott: a morális kockázat bár kis mértékben, de inkább a lojalitási dimenzióra hat negatívan nagyobb mértékben (-0,396 vs. -0,410).

Az útmodellek immanens jellemzőiből következően, modelleinkben azt feltételeztük, hogy a morális kockázat négy „úton” befolyásolja az együttműködési aktivitást: (1) közvetlenül, ennek a hatásnak az erőssége: λ_1 ; (2) a bizalomra (TR) gyakorolt közvetett hatáson keresztül, amely út erőssége: $\gamma_1 * \lambda_2$; (3) a lojalitásba vetett hit (LOY) csökkentésén keresztül, ahol a teljes hatás mértéke: $\sigma_1 * \gamma_2 * \lambda_2$; (4) a képességekbe vetett hit (CAP) alakításán keresztül kifejtett hatás, melynek erőssége: $\pi_1 * \gamma_3 * \lambda_2$ (3. táblázat).

3. táblázat: Az egyes „utak” erőssége tag-tag, illetve tag-menedzsment relációban

Reláció	Utak „erőssége”				Pearson-koefficiens
	$\lambda 1$	$\gamma 1 * \lambda 2$	$\sigma 1 * \gamma 2 * \lambda 2$	$\pi 1 * \gamma 3 * \lambda 2$	
Tag-tag	-0,393	-0,109	-0,019	-0,088	-0,503
Tag-menedzsment	-0,371	-0,104	-0,110	-0,072	-0,657

Forrás: saját összeállítás

Összefoglalva, az általunk felépített modellben az együttműködésből származó negatív tapasztalatok együttműködési aktivitásra kifejtett hatását felbontottuk egy közvetlen és egy közvetett hatásra, ahol a közvetett hatást a bizalom csökkentésén keresztül vezettük le. Lényegében nem csináltunk mást, mint a független (MOR) és függő változó (COOP) közötti Pearson-koefficienseket két részre bontottuk. Eredményeink azt mutatják, hogy a morális kockázat direkt hatása mindkét esetben jelentősebb (-0,393 és -0,371), ugyanakkor differenciált! Míg tag-tag relációban ez adja a Pearson-féle korreláció értékének mintegy 78%-át, addig tag-menedzsment relációban mindössze 56% ez az arány. Mindez azt mutatja, hogy tag-menedzsment relációban a morális kockázat a bizalom rombolásán keresztül nagyobb károkat okoz, visszavetve a szövetkezetben az együttműködési aktivitást.

Következtetések

A tanulmány a morális kockázat együttműködési aktivitásra gyakorolt hatását elemzi útmodell felhasználásával. Összegezve a kutatási eredményekből levonható tapasztalatokat, kijelenthetjük, hogy bár a statisztikai elemzések igazolták a morális kockázat negatív hatását az együttműködési hajlandóságra, ugyanakkor összességében nem állítható az, hogy a termelői szerveződésekben kifejtett alacsony együttműködési hajlandóság a morális kockázatra lenne egyértelműen visszavezethető. Ugyanakkor útmodellen végzett vizsgálatok egyik legfontosabb tapasztalata, hogy a morális kockázat a – direkt, illetve egyéb „úton” kifejtett hatása mellett – a bizalom erodálásán keresztül negatívan hat a gazdálkodók együttműködési aktivitására.

Eredményeink alapján továbbá az is megállapíthatóvá vált, hogy a morális kockázat bizalmat, és ezáltal együttműködési aktivitást visszavető hatása differenciált. A gazdálkodói értékítélet jobban tolerálja a tagtársak esetleges opportunistá magatartását, mint a menedzsmentét. A sikeres termelői szerveződések kulcsfontosságú momentuma ezáltal a menedzsment feddhetetlensége.

Végezetül a tapasztalatok alapján az is elmondható, hogy a szerveződésen belüli bizalom építésének, az együttműködési aktivitás fejlesztésének egyik lehetséges módja egyrészt a képesség-képzettség fejlesztése, például gazdálkodók és menedzsment szakmai képzése útján, másrészt pedig a résztvevők egymás iránti lojalitásának erősítése, például különféle közösségépítő programok, rendezvények útján.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás az OTKA K105730 számú kutatási téma támogatásával készült!

Hivatkozott források

Bijman, J.- Iliopoulos, C. – Poppe, K.J.- Gijssels, C. - Hagedorn, K. – Hanisch, M. – Hendrikse, G.W.J. – Kühn, R. – Ollila, P. – Pyykkönen, P. - van der Sangen, G. (2012): Support for Farmer's Cooperatives – Final Report, Wageningen: Wageningen UR, November 2012, 127 p. http://ec.europa.eu/agriculture/external-studies/support-farmers-coop_en.htm

Larsen, K. (2008): Economic consequences of collaborative arrangements in the agricultural firm. Unpublished doctoral dissertation, Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala.

Royer, S. J. (1999): Cooperative organizational strategies: A neo-institutional digest. Journal of Cooperatives, 14, pp. 44-67.

Sholtes, P. R. (1998): The Leader's handbook: making things happen – Getting things done. New York: McGraw-Hill.

Szabó, G. G. (2012): Support for Farmers' Cooperatives; Case Study Report: Performance and sustainability of new emerging cooperatives in Hungary. Wageningen: Wageningen UR, November 2012, 71 p.

Szerzők

Kovács Zoltán

címzetes főiskolai docens

Szegedi Tudományegyetem, Mérnöki Kar, 6724 Szeged, Mars tér 7.

zoltan.kovacs@mailbox.hu

Dr. Baranyai Zsolt, PhD

főiskolai docens

Budapesti Metropolitan Egyetem, 1148 Budapest Nagy Lajos király u. 1-9.

zbaranyai@metropolitan.hu

Dr. Szabó G. Gábor, CSc

tudományos főmunkatárs

Magyar Tudományos Akadémia, 1112 Budapest Budaörsi út 45.

szabo.gabor@krtk.mta.hu